

ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ У СУЧАСНІЙ ПОЕЗІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ

Постановка проблеми. Художній літературі, як відомо, крім виховної та естетичної функцій, притаманний значний розвивальний потенціал. Великою мірою це стосується творів для дітей. Завдяки персонажам (люди, персонажі – представники тваринного і рослинного світу), лексичному наповненню текстів виробляються оцінні орієнтації дитини стосовно добра і зла, значною мірою при цьому залучається її емоційно-розумова сфера, виробляються навички співдумання і співстраждання, що лежать в основі формування такої суттєвої ознаки людських стосунків, як милосердя. Мова творів для дітей має відповідати літературній нормі, бути доступною, живою, а також особливо багатою та виразною, для того щоб допомогти дитині розширити словниковий запас, збагатити її мовлення образною та емоційно забарвленою лексикою.

Аналіз досліджень проблеми. Використання мовних засобів образності та інтимізації привертало увагу як лінгвістів, так і літературознавців. Цієї проблематики торкаються так чи інакше: Д. Білецький, Т. Вавринюк, С. Єрмоленко, М. Зозуля, І. Кочан, О. Марчун, М. Матвійчук, Л. Мацько, Н. Романова, Н. Сивачук, Н. Слухай, О. Тимченко, В. Філінюк, В. Чабаненко, В. Шинкарук, Ю. Шпак, Л. Шутак, В. Яригіна та ін. Проте функціонування таких засобів у творах для дітей, які нещодавно побачили світ, описано недостатньо повно, тому тема нашої наукової розвідки є актуальною.

Джерелом дослідження стала збірка: Віршики для малечі: збірка віршів / уклад. Карпенко Ю. М. Київ: «Глорія», 2018. 128 с.

Мета статті: здійснити семантико-стилістичний аналіз засобів виразності у збірці «Віршики для малечі», зокрема персоніфікації та емоційно забарвленої лексики.

Персоніфікація (уособлення, прозопопєя) – це «вид метафори, троп, що полягає в перенесенні ознак і властивостей людини на предмети, явища природи, абстрактні поняття, на тварин. Іноді під уособленням розуміють не тільки «олюднення», а й узагалі «оживлення» реалій неживого світу» [2, с.750]. У її структурі виокремлюють персоніфікований денотат (предмет уособлення) та власне персоніфікатор – лексему, яка несе в собі уособлювальні ознаки і завдяки якій це уособлення відбувається.

У збірці «Віршики для малечі» персоніфікація – часто вживаний засіб виразності. Ми скористалися класифікацією Н. Слухай [2]: предикація типових дій живих істот: «Мило мучилось, терпіло – плюх у воду! І попливло» [1, с.23], «Та вона (морквина) не поспішає – хай зайчатко почекає!» [1, с.47], «Мухомор червоний ріс. Його знає увесь ліс» [1, форзац 2], Хвилі сині граються – бризки розлітаються. [1, форзац 2]; предикація типових дій людей: «Сім хом'ячат борщ варили...» [1, форзац 1], «Підмітає Хомка хатку і виходить на зарядку...» [1, с.25], «Зайчик моркву посадив, гарно грядочку полив» [1, с.47], «Малювала зранку мишка три цукерки, два горішка...» [1, с.71], «Тітонька корівонька на базар ходила» [1, с.81]; предикація стосунків за моделлю людських: «Ви прийдіть, сусідки-мишки, погостуйте в мене трішки!» [1, с.5], «На вечерю восьминіг пік для родичів пиріг...» [1, с.87]; Крокодильчик сумував, адже друзів він не мав» [1, с.111], «А сорока просить сина: «З'їж хоч крапельку, дитино...» [1, с.121]; предикація людських емоцій: «Розревівся (ведмідь) на весь ліс...» [1, форзац 1], «Засмутились дуже жабки, бо брудні лишилися лапки» [1, с.23], «Заздрять курки – дві-квоктушки!» [1, с.32], «Тому радіють кенгурята – дуже затишна в них хата» [1, с.92]; предикація форм спілкування, характерних для світу людей: «Півень-сусід повз пробігав, разом співати запропонував» [1, форзац 1], «Як на річці та була сміхота – шість мишенят дражнили kota...» [1, форзац 1], «Свинка Уляна синка вихваляла...» [1, с.12], «Репетують хробаки: «Розбігайтесь хто куди!» [1, с.98].

Аналізована збірка містить також персоніфікації, у яких актуалізуються фразеологізми: «Бобер без діла не сидів...» [1, форзац 1]; Кіт ... загорнувся по самі вуха» [1, с.14]; «А миші сміються – аж за боки беруться» [1, с.78]; «... оченята в нього аж горять» [1, с.117].

Ще одним часто вживаним засобом виразності є емоційно забарвлені слова. Емоційна лексика – це «слова, що мають у своєму значенні компонент оцінки, виражають почуття, позитивне чи негативне сприймання дійсності» [3, с.171].

До емоційної лексики переважно належить: розмовно-просторічна лексика: «... на сонечку валятися» [1, с.4], «Ось така я краля» [1, с.18], «А чистюля той – елот» [1, с.39], «Він ніжками чеберяв...» [1, с.54], «Плентався за ними п'ятий...» [1, с.82], «І мукає бідолаха...» [1, с.105], «Люблю я пустувати...» [1, с.114], «А що ж він гамав на обід...» [1, с.118]; вульгаризми: «В річці шука проживає – довгу морду вона має...» [1, с.80].

Багато слів мають позитивне емоційне забарвлення: «Песик Гавчик весь біленький, вушка гарні, ніс чорненький» [1, с.3]; «Ти ж мій гарненький, ти ж мій чепурненький!» [1, с.12]. Деякі лексеми позначають негативні емоції: «Цілий день він так стояв, незачесаний зітхав» [1, с.73], «... в річці всі від неї плачуть» [1, с.80]. Це досягається за допомогою: пестливих суфіксів: «Кульбабки – то є, а дітоньки ж де?» [1, форзац 1], «Ти дровець не рубав!» [1, с.63], «Котлетку, супчик, бутербродик, шматочок сиру і компотик, яйце, хлібець і кашки миску, ковбаски трішки і сосиску» [1, с.119]; згрубілих суфіксів: «Напали на козлика сірі вовчиська» [1, с.36], «Були в бабці дітлахи!» [1, с.48], «Тигр ... пазуристий та ікластий» [1, с.52], «А цаписько в курнику заспівав...» [1, с.83].

Як ми уже зазначали вище, у творах для дітей головними образами є людини та представники тваринного і рослинного світу, тому можна виділити такі тематичні групи емоційно забарвлених слів: реалії світу природи: «У березовім гайочку, на зеленому горбочку квіточка зривав» [1, с.21], «Співучого соловейка...» [1, с.21], «Сяє сонечко привітне...» [1, форзац 2]; на позначення осіб і людських стосунків: «Матуся малят ніяк не знайде...» [1, форзац 1], «... дитинька буде спати» [1, ст.26]; на позначення частин тіла: «От і чисті в донечки личко і долонечки!» [1, с.9], «Долоньки-долоньки, укладайтесь спатоньки» [1, с.48], «... примостив її під вушко» [1, с.72], «... бурчить його животи» [1, с.88]; на позначення реалій побуту: «... плів м'якенький гамачок» [1, форзац 1], «... а лисичка – скатертинку» [1, с.91], «Подивись скоріш в віконце...» [1, с.107]; на позначення понять міри і часу: «... він збирає щохвилинки» [1, с.42], «... на млин із зерном за годинку сходити» [1, с.79], «Листочком одньеньким наїстися може...» [1, с.100].

Отже, система засобів виразності у сучасній поезії для дітей становить широкий матеріал для дослідження, що дає можливість розкрити багатство української поетичної мови. Аналіз, семантики персоніфікацій і емоційно-забарвлених слів продемонстрував розмаїття засобів для творення інтимно-ласкавого, зменшено-пестливого колоритів та образів-персонажів – представників рослинного і тваринного світу. Перспективним вважаємо дослідження інших засобів виразності у творах для дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Віршики для малечі: збірка віршів / уклад. Карпенко Ю. М. Київ: «Глорія», 2018. 128 с.
2. Слухай Н. Персоніфікація в поетичній мові Т. Шевченка. URL: <http://sites.utoronto.ca/tsq/20/slukhai20.shtml>
3. Українська мова: енциклопедія / ред. кол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид. Київ: «Українська енциклопедія», 2004. 833 с.
4. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. Київ: Вища школа, 1984. 165 с. URL: <http://library.uni.ver.kharkov.ua/book/html/lingv/expressii.pdf>.

Кондрат Мар'яна
Науковий керівник – доц. Штонь Олена

ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У МІСЦЕВІЙ ПРЕСІ

Постановка проблеми. Преса є одним із найбільших факторів впливу на світогляд людини, її духовність, цінності, думку тощо. Вона виступає вагомим засобом створення історико-культурного інформаційного простору держави. Через засоби масової інформації передаються політичні, суспільно-економічні, ідеологічні, етнічні та інші новини, які формують